

# Ένας χρόνος Μνημόνιο

Από τη ΜΙΡΑΝΤΑ ΞΑΦΑ

Δημοσιεύθηκε στον συλλογικό τόμο «**Απρονοησία και Νέμεση**» (επιμ. Μ. Βασιλάκης), εκδόσεις *Athens Review of Books*, Αθήνα 2012, σσ. 133-145. [Πρώτη δημοσίευση: *The Athens Review of Books*, τεύχος 18, Μάιος 2011].

Ένα χρόνο μετά την υπογραφή του Μνημονίου η κυβέρνηση έχει δεσμευτεί να συνεχίσει τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, να θεσμοθετήσει ένα αυστηρό μεσοπρόθεσμο δημοσιονομικό πλαίσιο, και να εφαρμόσει ένα πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων και αξιοποίησης ακίνητης περιουσίας του Δημοσίου ύψους 50 δις. ευρώ. Όμως τα πρόσφατα μέτρα που ανακοίνωσε για να μειώσει το έλλειμμα κάτω του 3% μέχρι το 2014 επιβεβαιώνουν ότι οι προσπάθειες της κυβέρνησης δεν έχουν στόχο την εκ βάθρων αναδιάρθρωση της ελληνικής οικονομίας, αλλά την εξασφάλιση δανεικών για να συνεχιστεί η κρατική αసుδοσία χωρίς να θιγεί καίρια το κομματικό-συνδικαλιστικό κατεστημένο. Αυτή η στάση υποδηλώνει την αδυναμία των κομμάτων εξουσίας να ασκήσουν πολιτική με γνώμονα το δημόσιο συμφέρον.

Το τριετές πρόγραμμα οικονομικής σταθεροποίησης που συμφωνήθηκε με την τρόικα (ΕΕ, ΔΝΤ, ΕΚΤ) στις αρχές Μαΐου 2010 κλείνει τον πρώτο χρόνο υλοποίησης αυτόν τον μήνα. Η τρόικα συμφώνησε να μας δανείσει 110 δις. ευρώ την τριετία 2010-13, με όρους που αποτυπώνονται στο Μνημόνιο, για να μην κηρύξουμε στάση πληρωμών. Έχοντας χάσει την πρόσβαση στις κεφαλαιαγορές τον Απρίλιο του 2010, η Ελλάδα δεν είχε άλλη επιλογή από το Μνημόνιο προκειμένου να αγοράσει χρόνο για να μειώσει το δημοσιονομικό έλλειμμα και να βελτιώσει την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας. Είναι χρήσιμο να εξετάσουμε τι κατάφερε η κυβέρνηση στον πρώτο χρόνο εφαρμογής του Μνημονίου και ποιες είναι οι προοπτικές εξόδου από την κρίση.

Για να αξιολογήσουμε τα αποτελέσματα της εφαρμογής του Μνημονίου πρέπει να ανατρέξουμε στα αίτια της κρίσης. Αντίθετα με άλλες χώρες της ΕΕ, στην Ελλάδα η κρίση δεν προήλθε από τοξικά προϊόντα στο τραπεζικό σύστημα αλλά από τη χρεοκοπία του Ελληνικού Δημοσίου. Η γιγάντωση του κράτους και οι παρεμβάσεις του στην οικονομία είναι η γενεσιουργός αιτία τόσο της δημοσιονομικής κρίσης όσο και της χαμηλής ανταγωνιστικότητας της οικονομίας. Το πελατειακό κράτος είναι αυτό που μοίρασε προσλήψεις, συντάξεις, προμήθειες, και επιδοτήσεις με δανεικά, καθώς και άδειες, ελάχιστες αμοιβές και εγγυημένα περιθώρια κέρδους σε βάρος του κοινωνικού συνόλου. Όταν πριμοδοτείς τους πάντες τελικά δεν πριμοδοτείς κανένα, απλώς μειώνεις την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας.

Το Μνημόνιο θέτει επομένως δύο στόχους: τη δημοσιονομική εξυγίανση και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας για να τεθούν οι βάσεις για υγιή ανάπτυξη, κατοχυρώνοντας έτσι και την εύλογη προσδοκία των δανειστών μας ότι θα πάρουν πίσω τα δανεικά. Η επάνοδος της χώρας στις διεθνείς κεφαλαιαγορές προϋποθέτει σημαντική μείωση των ελλειμμάτων, ώστε ο λόγος του χρέους προς το ΑΕΠ να σταθεροποιηθεί σε πρώτη φάση και κατόπιν να μπει σε σταθερά πτωτική τροχιά. Όσο πιο γρήγορα αναπτύσσεται η οικονομία, τόσο πιο εύκολα επιτυγχάνεται η σταθεροποίηση του

χρέους. Γι' αυτό το Μνημόνιο περιλαμβάνει διαρθρωτικές παρεμβάσεις που έχουν σαν στόχο την αύξηση της προσφοράς αγαθών και υπηρεσιών και τη μείωση της σπατάλης στο Δημόσιο. Τέλος, για να αποφευχθεί ένας φαύλος κύκλος αρνητικών αλληλεπιδράσεων μεταξύ τραπεζών και πραγματικής οικονομίας, το Μνημόνιο προέβλεπε τη δημιουργία Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας, προικισμένο με 10 δισ. € από τα 110 δισ. € του δανείου, για να εξασφαλιστεί η κεφαλαιακή επάρκεια των τραπεζών.

Τι κατάφερε λοιπόν η κυβέρνηση τον πρώτο χρόνο του Μνημονίου; Το έλλειμμα από 15,4% του ΑΕΠ το 2009 μειώθηκε κατά πέντε μονάδες του ΑΕΠ στο 10,5% το 2010. Έγιναν οριζόντιες περικοπές στις συντάξεις και στους μισθούς στο Δημόσιο, και αυξήθηκαν σημαντικά οι φορολογικοί συντελεστές τόσο στην άμεση όσο και στην έμμεση φορολογία. Έγιναν κάποιες μεταρρυθμίσεις στο ασφαλιστικό, χωρίς όμως να εξασφαλιστεί η βιωσιμότητά του, και στην αγορά εργασίας, χωρίς να επιτευχθεί σημαντική ευελιξία στην πράξη. Οι όποιες αλλαγές στις εργασιακές σχέσεις στον ιδιωτικό τομέα δεν συνοδεύτηκαν από παρόμοιες αλλαγές στο Δημόσιο. Την ώρα που ιδιωτικές επιχειρήσεις κλείνουν και η ανεργία αυξάνεται, η κυβέρνηση μετατάσσει υπαλλήλους από τις ζημιογόνες ΔΕΚΟ στο Δημόσιο χωρίς να τολμά να απολύσει ούτε έναν περισσευούμενο υπάλληλο. Οι μετατάξεις όμως δεν οδηγούν σε συρρίκνωση του δημόσιου τομέα, όπου απασχολείται το ένα τέταρτο του εργατικού δυναμικού. Γιατί ισχύουν δύο μέτρα και δύο σταθμά μεταξύ ιδιωτικού και δημοσίου τομέα; Διότι μέχρι σήμερα το ελληνικό πολιτικό σύστημα διασφάλιζε τη συντήρηση της εξουσίας μέσω της συνεχούς επέκτασης του κράτους, γι' αυτό και δεν έχει τη βούληση να αναλάβει πρωτοβουλίες για να συρρικνώσει το Δημόσιο και να αντιταχθεί στις συντεχνίες που το λυμαίνονται.

Η δυναμική του χρέους δεν μπορεί να αντιστραφεί χωρίς δραστικό περιορισμό του κράτους και βελτίωση του κλίματος για επενδύσεις. Όμως ένα χρόνο μετά το Μνημόνιο ο υπερτροφικός δημόσιος τομέας συνεχίζει να ζει παρασιτικά, επιβαρύνοντας τον ιδιωτικό τομέα με υπέρμετρη φορολογία, γραφειοκρατία, πολυνομία και διαφθορά, που λειτουργούν ανασταλτικά στην προσπάθεια ανάπτυξης. Μια εκ βάθρων αναδιάρθρωση του δημόσιου τομέα και ένα εκτεταμένο πρόγραμμα αποκρατικοποιήσεων που θα προσέλκυε επενδύσεις, θα έκανε πολύ πιο πειστική τη δήλωση του πρωθυπουργού ότι κάνει τα πάντα για να βγει η Ελλάδα από την κρίση. Αντ' αυτού δηλώνει ότι θα απαγορεύσει με νόμο την πώληση δημόσιας γης, ενώ κάποιοι υπουργοί του μιλούν για «κόκκινες γραμμές» στις αποκρατικοποιήσεις. Το αποτέλεσμα είναι οι αγορές να δυσπιστούν για την πολιτική βούληση της κυβέρνησης να προχωρήσει σε βαθιές τομές και το spread των ελληνικών ομολόγων να είναι υψηλότερο σήμερα απ' ό,τι όταν υπογράφηκε το Μνημόνιο.

### **Το νέο αναπτυξιακό πρότυπο**

Οι διαρθρωτικές παρεμβάσεις που περιλαμβάνονται στο Μνημόνιο θέτουν τις βάσεις ενός νέου αναπτυξιακού προτύπου, προσανατολισμένου προς τις επενδύσεις και τις εξαγωγές, αντί για το χρεοκοπημένο μοντέλο του κρατισμού και της κατανάλωσης με δανεικά. Για να διευρυνθεί η παραγωγική βάση της οικονομίας είναι απαραίτητες οι μεταρρυθμίσεις που ενισχύουν τον ανταγωνισμό και μειώνουν την κρατική σπατάλη. Τέτοιες μεταρρυθμίσεις είναι το άνοιγμα των επαγγελματιών με την άρση των περιορισμών (γεωγραφικοί, πληθυσμιακοί, ελάχιστες αμοιβές) στη δραστηριότητα δικηγόρων, συμβολαιογράφων, φαρμακοποιών, αρχιτεκτόνων, μηχανικών και ορκωτών λογιστών. Το

Μνημόνιο επίσης προβλέπει τον καθορισμό των μισθών στο επίπεδο της επιχείρησης, και όχι σε κλαδικό ή εθνικό επίπεδο όπου οι συνθήκες μπορεί να διαφέρουν σημαντικά, την αύξηση της μερικής απασχόλησης, την αμερόληπτη διαιτησία και την ελαστική διευθέτηση του χρόνου εργασίας σε κλάδους με μεγάλες εποχιακές διακυμάνσεις όπως ο τουρισμός. Μία εύκαμπτη αγορά εργασίας και ένα ρυθμιστικό πλαίσιο φιλικό προς την επιχειρηματικότητα θα διευκόλυναν σημαντικά τη μετακίνηση του εργατικού δυναμικού και των επενδύσεων προς τους εξωστρεφείς κλάδους και επιχειρήσεις.

Όπως επισημαίνει το Μνημόνιο: «Υπάρχουν μεγάλα περιθώρια αύξησης της παραγωγικότητας και της παραγωγής στην Ελλάδα. Πολλοί κλάδοι είναι προστατευμένοι ή υπόκεινται σε στρεβλό ανταγωνισμό είτε λόγω επιδοτήσεων είτε λόγω εμποδίων εισόδου. Το κόστος δημιουργίας και λειτουργίας των επιχειρήσεων είναι υψηλό [...] και τα περιθώρια κέρδους από τα υψηλότερα στην ΕΕ». Κλειστά επαγγέλματα, εμπόδια εισόδου, ελάχιστες αμοιβές, εγγυημένα περιθώρια κέρδους, ολιγοπωλιακές πρακτικές, φόροι υπέρ τρίτων – όλα αυτά οδηγούν στην «ακρίβεια». Πουλώντας υπερτιμολογημένα αγαθά και υπηρεσίες ο ένας στον άλλον δεν δημιουργήσαμε πλούτο. Δημιουργήσαμε μία επίπλαστη ευημερία, η οποία συντηρήθηκε μόνο πρόσκαιρα για όσο διάστημα το χάσμα ανταγωνιστικότητας μπορούσε να καλυφθεί με δανεικά. Όταν τα δανεικά τελείωσαν το οικοδόμημα κατέρρευσε.

### **«Αλλάζουμε ή βουλιάζουμε»**

Το σύνθημα «αλλάζουμε ή βουλιάζουμε», που διακήρυξε ο πρωθυπουργός Γιώργος Παπανδρέου αναφερόμενος στις πελατειακές πρακτικές και στη σπάταλη διαχείριση που προκάλεσαν την κρίση, μεταβάλλεται σε εφιαλτική πραγματικότητα καθώς μάλλον βουλιάζουμε. Το ίδιο ισχύει για το σύνθημα «Μνημόνιο ή χρεοκοπία». Η αδυναμία της κυβέρνησης να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις του Μνημονίου γίνεται όλο και πιο εμφανής, καθώς παραμένει δέσμια της κρατικιστικής αντίληψης που μας οδήγησε στην κρίση. Οι οριζόντιες περικοπές σε μισθούς και συντάξεις, οι μετατάξεις και το μπαράζ των νέων φόρων δεν αποτελούν διαρθρωτικές αλλαγές. Αντί να περιορίσει το υπερτροφικό Δημόσιο, η κυβέρνηση αναζητεί νέα έσοδα για να το συντηρήσει. Φορολογώντας υπέρμετρα τον ιδιωτικό τομέα –την κινητήρια δύναμη της οικονομίας– βαθαίνει την ύφεση. Η κυβέρνηση δεν πείθει ότι έχει την πολιτική βούληση να συγκρουστεί με «τα σπλάχνα» της παράταξης για να εφαρμόσει μεταρρυθμίσεις που θίγουν τα συμφέροντα των συντεχνιών που τη στηρίζουν. Προτάσσει τα ιδιοτελή συμφέροντα λίγων συνδικαλιστών, βλάπτοντας το γενικό συμφέρον και παραβιάζοντας το πνεύμα, αν όχι το γράμμα, του Μνημονίου. Τα παραδείγματα συσσωρεύονται, ενισχύοντας τον προβληματισμό της τρόικας και τη δυσπιστία των αγορών για την δυνατότητα της Ελλάδας να ξεπεράσει την κρίση και διατηρώντας το spread των ομολόγων στα ύψη.

Στην κρουαζιέρα, παρ' όλη την υποτιθέμενη απελευθέρωση, καμία εταιρεία κρουαζιερόπλοιων δεν έχει αφετηρία τον Πειραιά ή άλλο ελληνικό λιμάνι, ενώ ακόμη και οι προσεγγίσεις είναι υπό διαπραγμάτευση. Εκτός από γραφειοκρατικά εμπόδια, η κυβέρνηση επέβαλε και ειδικό τέλος ανά επιβάτη κρουαζιερόπλοιου από το οποίο θα χρηματοδοτείται ο Οργανισμός Απασχόλησης Εμπορικού Ναυτικού (ΟΑΕΝ). Συνδυάζει, δηλαδή, την παραβίαση της κοινοτικής νομοθεσίας περί άρσης του καμποτάζ με την επιβολή φόρων υπέρ τρίτων που ακριβαίνουν την παροχή υπηρεσιών και διώχνουν τους τουρίστες.

Στο υποτιθέμενο άνοιγμα των επαγγελματών, οι δύο προϋποθέσεις για απελευθέρωση δεν τηρήθηκαν. Αυτές είναι η κατάργηση των διοικητικά οριζόμενων ελάχιστων αμοιβών ή του περιθωρίου κέρδους και η άρση των απαγορεύσεων ελεύθερης άσκησης του επαγγέλματος. Όμως η κυβέρνηση άφησε αμετάβλητο το περιθώριο κέρδους των φαρμακείων στο 35% της χονδρικής τιμής, επιβαρύνοντας έτσι τα ήδη χρεοκοπημένα ασφαλιστικά ταμεία. Άφησε ανέγγιχτη την απαγόρευση ανοίγματος δικηγορικών γραφείων σε περιοχές εκτός του οικείου δικηγορικού συλλόγου. Στην πράξη δεν καταργούνται ούτε οι ελάχιστες αμοιβές για δικηγόρους, ορκωτούς λογιστές κ.λπ. διότι θα φορολογούνται βάσει αυτών των αμοιβών. Είναι μάλλον απίθανο επομένως κάποιος να δεχθεί αμοιβή 80 ευρώ και να φορολογηθεί για 100.

Στην αγορά εργασίας, οι επιχειρησιακές συμβάσεις εργασίας δεν υλοποιούνται. Στην έκθεσή της τον Φεβρουάριο του 2011 για την τρίτη δόση του δανείου, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επισημαίνει ότι «η κυβέρνηση τείνει να βλέπει το νέο νόμο και τις επιχειρησιακές συμβάσεις σαν εργαλείο για περιορισμένη μόνο αποκέντρωση που στοχεύει τις προβληματικές επιχειρήσεις, αντί για ένα ισχυρό εργαλείο για να αυξηθεί η απασχόληση και να βελτιωθεί η ανταγωνιστικότητα». Επισημαίνει επίσης ότι, αντίθετα με τις επιταγές του Μνημονίου, ο νόμος δεν προβλέπει την κατάργηση της επέκτασης των κλαδικών συμβάσεων και στις επιχειρήσεις που δεν συμμετέχουν στις διαπραγματεύσεις. Η κυβέρνηση δηλαδή προσπαθεί να συντηρήσει τη συγκεντρωτική, γραφειοκρατική, πατερναλιστική λογική του παρελθόντος αντί να δημιουργήσει μια εύκαμπτη και ευπροσάρμοστη αγορά εργασίας που δημιουργεί ευκαιρίες για όλους.

Στην ενέργεια, αντί να ανοίξει την αγορά στον ανταγωνισμό, η κυβέρνηση ενισχύει τη μονοπωλιακή θέση της ΔΕΗ θέτοντας υπό τον πλήρη έλεγχο της τον διαχειριστή του συστήματος μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας, τον ΔΕΣΜΗΕ, για να ικανοποιήσει τις απαιτήσεις της ΓΕΝΟΠ/ΔΕΗ. Η κυβερνητική απόφαση δυσχεραίνει τις ιδιωτικές ενεργειακές επενδύσεις, ακυρώνει την «πράσινη ανάπτυξη», και παγώνει την έλλειψη ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας. Ο κεντρικός ρόλος του ΔΕΣΜΗΕ είναι να φροντίζει να υπάρχει κάθε στιγμή ισορροπία παραγωγής και κατανάλωσης. Η λογική επιβάλλει να περιέλθει στην ιδιοκτησία του ΔΕΣΜΗΕ και το δίκτυο μεταφοράς (οι πυλώνες υψηλής τάσης) το οποίο σήμερα διαχειρίζεται ο ΔΕΣΜΗΕ αλλά ανήκει στη ΔΕΗ. Το αποτέλεσμα είναι ότι η ΔΕΗ, στην πράξη, μπορεί να εμποδίσει οποιαδήποτε νέα ενεργειακή επένδυση εφόσον δεν έχει κανένα κίνητρο να διευκολύνει τους ανταγωνιστές της επεκτείνοντας το δίκτυο μεταφοράς. Ήδη ιδιώτες που έχουν πάρει άδειες κατασκευής φωτοβολταϊκών πάρκων παραπονιούνται ότι η ΔΕΗ αρνείται να τους συνδέσει στο δίκτυο επικαλούμενη «τεχνικούς λόγους». Η λύση είναι προφανής: να περιέλθει όλο το δίκτυο μεταφοράς στον ανεξάρτητο ΔΕΣΜΗΕ. Αντ' αυτού, η κυβέρνηση θέτει τον ΔΕΣΜΗΕ υπό τον πλήρη έλεγχο της ΔΕΗ και του συνδικάτου που τη διοικεί.

## **Το πολιτικό υπόβαθρο**

Με την επικράτηση της λαϊκής έναντι της φιλελεύθερης δεξιάς από τα μέσα της δεκαετίας του 1990, η Δεξιά «εκπασοκίστηκε» και επιδόθηκε στον λαϊκισμό. Καταψήφισε το Μνημόνιο και ζητάει «ανάπτυξη» η οποία όμως ούτε νομοθετείται ούτε είναι εφικτή σε μια οικονομία που προσαρμόζεται απότομα σε χαμηλότερο επίπεδο κατανάλωσης. Η Αριστερά είναι μία βαθύτατα συντηρητική δύναμη που προσπαθεί να μην αλλάξει τίποτε (υπέρ των «αγωνιστών» της Κερατέας, εναντίον της συγχώνευσης των σχολείων κ.λπ.). Το Μνημόνιο έγινε σύμβολο αντίστασης προς κάθε αρχή. «Αντίσταση στη χούντα του ΔΝΤ» έγραφε ένα πανό των εξεγερμένων στην Κερατέα, λες και το ΔΝΤ έχει το παραμικρό

ενδιαφέρον για τη διαχείριση των σκουπιδιών της Αττικής. Η Δύση κέρδισε τον Ψυχρό Πόλεμο, ο κομμουνισμός κατέρρευσε, αλλά το ΚΚΕ είναι αμετανόητα προσηλωμένο στον στόχο ανατροπής του καπιταλισμού στην Ελλάδα και στην εγκαθίδρυση «λαϊκής οικονομίας».

Η Αριστερά έχει μεγάλο μερίδιο ευθύνης για την παρακμή της Ελλάδας. Όπως έχει πει ο Στέλιος Ράμφος, η μεταπολίτευση είναι η συνέχιση του εμφυλίου με ειρηνικά μέσα. Λόγω της ενοχής για τη δήθεν άδικη καταπίεση της πολιτείας προς τους αριστερούς, απεργούς, κ.λπ. πριν από δεκαετίες, τα πανεπιστήμια γίνανε άντρα των «αντιεξουσιαστών» χάρη στον διαστρεβλωμένο θεσμό του πανεπιστημιακού ασύλου, ενώ η βία έμεινε ατιμώρητη με ακραία συμπτώματα τα γεγονότα του Δεκεμβρίου 2008 και την τραγωδία της Marfin. Στην διάρκεια της μεταπολίτευσης η κατάργηση του ανταγωνισμού και της αξιολόγησης προβλήθηκαν σαν κοινωνικές κατακτήσεις, ενώ οι εμπρησμοί και οι καταλήψεις βαφτίστηκαν «πολιτικοί αγώνες». Έτσι οδηγηθήκαμε στον λαϊκισμό του ΠΑΣΟΚ το 1981, στην προσπάθεια ισοπέδωσης προς τα κάτω, στην κοινωνία της ήσσονος προσπάθειας και του επαγγελματία συνδικαλιστή, στο «κοινωνικό συμβόλαιο» όπου οι πολιτικοί ξόδευαν ανεύθυνα για να εξαγοράσουν συναίνεση και ψήφους. Η σημερινή οικονομική κρίση απορρέει από την πελατειακή διαχείριση του κράτους που έκλεινε τα μάτια στις παρανομίες κάθε είδους ενώ μοίραζε απλόχερα τα δανεικά.

Κυβέρνηση, κόμματα αντιπολίτευσης και ΜΜΕ επιδίδονται στον λαϊκισμό, αναζητώντας υπευθύνους εκτός Ελλάδας αντί για λύσεις (φταίνει οι κερδοσκόποι για το spread, οι εταιρείες αξιολόγησης για τις αλλεπάλληλες υποβαθμίσεις, οι Ευρωπαίοι για τις μίζες κ.λπ.). Αντί να παραδεχθούν τη συνυπευθυνότητά τους για την κρίση, τα δύο κόμματα εξουσίας τσακώνονται για το ποιος επιβάρυνε περισσότερο το χρέος και τα ελλείμματα. Αντί να έρθουν σε εθνική συνεννόηση για έξοδο από την κρίση, συνεχίζουν να πορεύονται με γνώμονα το πολιτικό κόστος και να επιδίδονται σε κούφιες κοκορομαχίες στη Βουλή, με στόχο την συσπείρωση των οπαδών τους για να κατακτήσουν ή να διατηρήσουν την εξουσία.

Η κυβέρνηση δεν πιστεύει στην πολιτική που εφαρμόζει και αλληλοαναιρείται λέγοντας ότι η ίδια έθεσε το στόχο είσπραξης 50 δισ. ευρώ, αλλά δηλώνοντας ταυτόχρονα ότι θα απαγορεύσει με νόμο την πώληση δημόσιας γης. Αλληλοαναιρείται λέγοντας ότι θέλει να μειώσει τις δαπάνες αλλά δεν θέλει να απολύσει υπερβάλλον προσωπικό. Προσπαθεί με κουτοπονηριές να ξεγελάσει τους «κουτόφραγκους» που προσπαθούν να μας εκσυγχρονίσουν, καθώς μέλη της κυβέρνησης αντιστρατεύονται βασικές διατάξεις του Μνημονίου (βλέπε π.χ. Λοβέρδο και φαρμακοποιούς, Κατσέλη και επιχειρησιακές συμβάσεις, Ρέππα και φορτηγά ΔΧ). Και δεν τολμά να χρησιμοποιήσει τα μέσα που διαθέτει για να επιβάλλει την έννομη τάξη, δείχνοντας ανοχή στις καταλήψεις δημοσίων χώρων, στις παράνομες απεργίες, και στο κίνημα «δεν πληρώνω» που οδήγησε στον τερματισμό της τραπεζικής χρηματοδότησης των μεγάλων οδικών δικτύων.

Σήμερα η κοινή γνώμη αναζητεί ξεκάθαρο λόγο, ειλικρινή ενημέρωση για την οικονομική κατάσταση και για την προοπτική εξόδου από την ύφεση. Τα κρατικοδίαιτα συνδικάτα που παριστάνουν ότι αγωνίζονται για να απελευθερώσουν την πατρίδα από δήθεν ξένη κατοχή απαξιώνονται στην κοινή γνώμη, καθώς είναι οφθαλμοφανές ότι υπερασπίζονται τα δικά τους συμφέροντα και όχι αυτά των πολιτών. Η πρόσφατη αποκάλυψη ότι η ΓΕΝΟΠ έχει «δανειστεί» 30 εκατ. € από τη ΔΕΗ (πως θα τα επιστρέψει;) για να χρηματοδοτήσει ταξίδια στο εξωτερικό και άλλες δαπάνες των συνδικαλιστών που επικαλούνται το δημόσιο συμφέρον είναι μόνο η κορυφή του παγόβουνου. Και τα

ποσοστά υποστήριξης των δύο κομμάτων εξουσίας που είναι συνυπεύθυνα για την κρίση διαρκώς μειώνονται, χωρίς όμως να έχει εμφανιστεί ο από μηχανής θεός που θα βγάλει την χώρα από το τέλμα. Όπως η μεταπολίτευση σηματοδότησε μεγαλύτερη πολιτική ελευθερία, το Μνημόνιο σηματοδοτεί μεγαλύτερη οικονομική ελευθερία. Ο καθένας πρέπει να μπορεί να στήσει την επιχείρησή του χωρίς εμπόδια από το κράτος. Είναι στο χέρι της σιωπηλής πλειοψηφίας να αδράξει την ευκαιρία, να σταματήσει τη δαιμονοποίηση της επιχειρηματικότητας, του φιλελευθερισμού, του καπιταλισμού και των αγορών από τα συνδικάτα, τα κόμματα και τα ΜΜΕ, προς όφελος της ανάπτυξης και της ευημερίας.

## **Ο επιμερισμός των βαρών**

Η ανακοίνωση τύπου του ΔΝΤ μετά την εκταμίευση της 3ης δόσης τον Μάρτιο του 2011 τονίζει ότι ο δίκαιος επιμερισμός των βαρών του προγράμματος σταθεροποίησης παραμένει θέμα ύψιστης σημασίας («Ensuring a fair distribution of the adjustment burden remains paramount»). Αλλά ο επιμερισμός των βαρών πρέπει να είναι δίκαιος και προς όσους δεν έχουν τα μέσα να τον διεκδικήσουν. Αυτοί είναι οι χαμηλοσυνταξιούχοι, οι άνεργοι και οι μισθωτοί του ιδιωτικού τομέα που κινδυνεύουν να χάσουν τη δουλειά τους, παρ' όλο που πληρώνονται λιγότερο και εργάζονται περισσότερο από τους συναδέλφους τους στο Δημόσιο. Γι' αυτούς μόνο η τρόικα μεριμνεί, ενώ κυβέρνηση και κόμματα της αντιπολίτευσης προσπαθούν να διασώσουν όσα προνόμια μπορούν, περιχαράκώνοντας τις αγκυλώσεις και διαιωνίζοντας τις αδικίες.

Στο ασφαλιστικό, η περσινή μεταρρύθμιση (Ν. 3863) μείωσε τις χαμηλές συντάξεις του ΙΚΑ, όμως η κυβέρνηση συνέχισε να επιδοτεί το ταμείο της ΔΕΗ με 700 εκατομμύρια ευρώ για να διατηρηθούν οι παχυλές συντάξεις. Με τη μετοχοποίηση της ΔΕΗ το 2001 υπήρχε κάποια βάση για την επιδότηση του ταμείου της από το κράτος σε αναγνώριση των εισφορών των εργαζομένων που συνέβαλαν στο κεφάλαιο της εταιρείας. Όμως η εγγύηση του Δημοσίου χρησιμοποιήθηκε σαν λευκή επιταγή, με αποτέλεσμα η επιδότηση να έχει ξεπεράσει τα όρια της λογικής και έχει γίνει δυσβάστακτο φορτίο για την οικονομία. Την περασμένη δεκαετία η επιδότηση γινόταν με πλήρη αδιαφάνεια από τα έσοδα ιδιωτικοποιήσεων, δηλαδή εφάπαξ έσοδα χρησιμοποιήθηκαν για τη χρηματοδότηση μόνιμων δαπανών!

Ο ίδιος νόμος δεν άγγιξε τα λεγόμενα «ευγενή ταμεία» των δικηγόρων, μηχανικών, συμβολαιογράφων, δημοσιογράφων, κ.λπ. που τροφοδοτούνται από «φόρους υπέρ τρίτων», επιβαρύνοντας τους καταναλωτές. Πέρα από την πλήρη έλλειψη διαφάνειας στη διαχείρισή τους, αυτοί οι φόροι επιβαρύνουν υπέρμετρα το κόστος των επιχειρήσεων και των καταναλωτών. Σε κάθε συμβόλαιο που εμπλέκονται δικηγόροι, μηχανικοί, κ.λπ. παρακρατούνται φόροι υπέρ τρίτων. Στην ακτοπλοΐα το ένα τρίτο της τιμής του εισιτηρίου είναι φόροι υπέρ τρίτων. Στις διαφημίσεις στις εφημερίδες και στην τηλεόραση παρακρατείται αγγελιόσημο 21.5% πέρα του ΦΠΑ 23%. Επιπλέον, οι επιχειρήσεις, εισηγμένες και μη, υποχρεώνονται να δημοσιεύσουν τους ισολογισμούς τους σε τουλάχιστον τρεις εφημερίδες. Όλες αυτές οι ρυθμίσεις υπάρχουν αποκλειστικά και μόνο για να εξυπηρετούν συντεχνιακά συμφέροντα. Όλοι συμφωνούμε ότι πρέπει να αυξηθεί η ανταγωνιστικότητα και η εξωστρέφεια της οικονομίας για να βγούμε από την κρίση, αλλά αυτό δεν πρόκειται να συμβεί όσο επιδοτούμε, εξασφαλίζουμε πελατεία ή προστατεύουμε δημόσιες επιχειρήσεις, κρατικοδίαιτα ΜΜΕ και ελεύθερα επαγγέλματα που δεν παράγουν διεθνώς εμπορεύσιμα αγαθά.

## Η Ευρωπαϊκή διάσταση

Η άποψη που επικρατεί στην Ελλάδα είναι ότι η Ευρώπη θα μας υποστηρίξει οικονομικά είτε πετυχαίνουμε τους στόχους του Μνημονίου είτε όχι, προκειμένου να αποφύγει τις συνέπειες για τις ευρωπαϊκές τράπεζες και για ολόκληρη την Ευρωζώνη αν η Ελλάδα κηρύξει στάση πληρωμών. Η άποψη αυτή είναι εκτός πραγματικότητας. Δεν λαμβάνει υπόψη την ανάγκη αποκατάστασης της βιωσιμότητας των δημοσίων οικονομικών για να μπορέσει η Ελλάδα να επιστρέψει στις αγορές και να ξεπληρώσει το δάνειο προς την τρόικα. Δεν λαμβάνει υπόψη τη δικαιολογημένη απροθυμία των λαών της βόρειας Ευρώπης να επωμιστούν το κόστος της διάσωσης της Ελλάδας. Πώς να τους πείσουμε ότι οι θυσίες μας αξίζουν την υποστήριξή τους όταν οι εργαζόμενοι στο Δημόσιο απεργούν για να διατηρήσουν τα πλέον απίθανα επιδόματα (επίδομα έγκαιρης προσέλευσης, επίδομα εργένη, ακόμη και «επίδομα μη επιδόματος»); Η ευρωπαϊκή αλληλεγγύη έχει όρια. Η κάθε δόση του δανείου της τρόικας είναι δεδομένη. Αν οι στόχοι δεν επιτευχθούν και οι δανειακές ανάγκες ξεπεράσουν την προβλεπόμενη δόση, δεν είναι ξεκάθαρο από πού θα προέλθουν τα πρόσθετα δανεικά.

Οι πρόσφατες αποφάσεις της ΕΕ στη Σύνοδο Κορυφής της 25ης Μαρτίου προσφέρουν οξυγόνο στην Ελληνική οικονομία που βυθίζεται στην κρίση. Η μείωση του επιτοκίου και η «επιμήκυνση» της αποπληρωμής του χρέους των 110 δισ. ευρώ προς την τρόικα μειώνουν το κόστος δανεισμού και την ανάγκη αναχρηματοδότησης χρέους την κρίσιμη περίοδο 2013-15 που η Ελλάδα θα προσπαθεί να επιστρέψει στις κεφαλαιαγορές. Επιπλέον, η ενίσχυση του προσωρινού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF) που λήγει τον Ιούνιο του 2013, και του μόνιμου Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας (ESM) που θα το διαδεχθεί, με νέα κεφάλαια και με τη δυνατότητα να αγοράζουν ομόλογα των ευάλωτων χωρών-μελών από την πρωτογενή αγορά παρέχει δίκτυο ασφαλείας στην Ελλάδα σε περίπτωση που δεν μπορέσει να επιστρέψει εγκαίρως στις αγορές. Όμως η πρόσβαση στα νέα κεφάλαια δεν είναι αυτόματη. Τελεί υπό την έγκριση της τρόικας με κριτήριο τη βιωσιμότητα του χρέους της χώρας-μέλους και τον κίνδυνο αποσταθεροποίησης ολόκληρης την Ευρωζώνης. Αν το χρέος δεν κριθεί βιώσιμο, τότε θα αναδιρθρωθεί με «κούρεμα» της αξίας των ομολόγων.

Πληθαίνουν τελευταία οι φωνές στην Ελλάδα που ζητούν άμεση αναδιάρθρωση του χρέους σαν μέσο χαλάρωσης των δεσμεύσεων του Μνημονίου. Είναι λάθος εκτίμηση. Αν κάποιας μορφής αναδιάρθρωση γίνει σύντομα, θα είναι επειδή η Ελλάδα αδυνατεί να επιστρέψει στις αγορές το 2012, όπως προέβλεπε το Μνημόνιο, και οι Ευρωπαίοι εταίροι μας δεν προτίθενται να μας δανείσουν μερικές δεκάδες δισεκατομμύρια επιπλέον. Ένα σενάριο που συζητείται είναι η επιμήκυνση της αποπληρωμής των ομολόγων που λήγουν τα επόμενα χρόνια, με «κούρεμα» σε δεύτερη φάση, όταν η Ελλάδα θα έχει δημιουργήσει πρωτογενές πλεόνασμα και οι τράπεζες θα είναι πιο έτοιμες να υποστούν τις ζημιές. Φυσικά οποιαδήποτε διευκόλυνση στην αποπληρωμή του χρέους θα συνοδευτεί από αυστηρή επιτήρηση για αξιόπιστη δημοσιονομική προσαρμογή ώστε το μειωμένο χρέος να μπορεί να εξυπηρετηθεί κανονικά. Σήμερα όμως διεκδικούμε περισσότερη ευρωπαϊκή αλληλεγγύη χωρίς να έχουμε πείσει ότι θα κάνουμε το παν για να μη χρεοκοπήσουμε και επίσημα.

Τα χρονικά περιθώρια για μείωση του ελλείμματος στενεύουν. Παραδόξως, η μεγαλύτερη απειλή για την Ελλάδα είναι η σταθεροποίηση των χωρών στην περιφέρεια της Ευρωζώνης και η θωράκιση της κεφαλαιακής επάρκειας των

ευρωπαϊκών τραπεζών ώστε να αντέξουν τις ζημίες από τα ομόλογα του Ελληνικού Δημοσίου στα χαρτοφυλάκιά τους. Τότε είναι πιθανό η Ελλάδα θα εγκαταλειφθεί στην τύχη της, καθώς θα έχει περιοριστεί σημαντικά ο κίνδυνος να πληγεί ολόκληρη η Ευρωζώνη από μία ελληνική χρεοκοπία και ενδεχόμενη επιστροφή στη δραχμή. Το κρίσιμο ερώτημα επομένως είναι πώς η κυβέρνηση σκοπεύει να αξιοποιήσει τη νέα περίοδο χάριτος που της δόθηκε.

## Τα νέα μέτρα

Η τελευταία επικαιροποίηση του Μνημονίου, τον Μάρτιο του 2011, περιλαμβάνει «οδικό χάρτη» των μεταρρυθμίσεων που η κυβέρνηση καλείται να εφαρμόσει. Πρωταρχικός στόχος παραμένει η μείωση του ελλείμματος κάτω του 3% του ΑΕΠ –όπως προβλέπει η Συνθήκη για την ΕΕ– μέχρι το 2014 και η δημιουργία σημαντικού πρωτογενούς πλεονάσματος ώστε οι τόκοι πάνω στο δημόσιο χρέος να πληρώνονται με ίδιους πόρους και όχι με δανεικά, όπως γίνεται σήμερα. Για να γίνουν αυτά, η κυβέρνηση καλείται να λάβει πρόσθετα μέτρα ύψους 3 δισ. ευρώ φέτος ώστε να εξασφαλιστεί η μείωση του ελλείμματος κατά τρεις μονάδες στο 7,5% του ΑΕΠ (παρά την αναθεώρηση του περσινού ελλείμματος από 9,6% στο 10,5%) και να εξειδικεύσει τα μέτρα ύψους 8% του ΑΕΠ (23 δισ. €) που απαιτούνται στο διάστημα 2012-15. Όπως επισημαίνει το ΔΝΤ στην ανακοίνωσή του μετά την έγκριση της τέταρτης δόσης στο τέλος Μαρτίου: «Θα χρειαστεί μεγαλύτερη έμφαση στις μεταρρυθμίσεις τους επόμενους μήνες. Παρά το γεγονός ότι ο στόχος για το έλλειμμα του 2010 επετεύχθη, η στρατηγική της υπο-εκτέλεσης του κρατικού προϋπολογισμού για να καλυφθεί η υστέρηση των εσόδων και η υπέρβαση των δαπανών στον ευρύτερο δημόσιο τομέα δεν είναι διατηρήσιμη».

Οι μεταρρυθμίσεις που απαιτούνται για να μπορέσει το Δημόσιο να συντηρηθεί αποκλειστικά από τη φοροδοτική ικανότητα της οικονομίας είναι αυτές που θα περικόψουν τις κρατικές δαπάνες σε μόνιμη βάση: Το κλείσιμο ζημιολογών δημοσίων επιχειρήσεων και άχρηστων οργανισμών του Δημοσίου, και η εγκατάσταση πληροφορικών συστημάτων που θα επιτρέψουν στο Δημόσιο να ελέγξει τις δαπάνες του στην υγεία, στις προμήθειες, στη μισθοδοσία. Όλα αυτά προσκρούουν στην απροθυμία της κυβέρνησης να τα βάλει με τα συνδικάτα του ευρύτερου δημόσιου τομέα που πρόσκεινται στο ΠΑΣΟΚ και στην αδυναμία της να ελέγξει τα κυκλώματα που λυμαίνονται τις κρατικές προμήθειες.

Στις 15 Απριλίου η κυβέρνηση έδωσε στη δημοσιότητα το Μεσοπρόθεσμο Δημοσιονομικό Πρόγραμμα, που υπόσχεται να εξοικονομήσει 23 δισ. την περίοδο 2012-15, όπως προβλέπει το Μνημόνιο, με γενικόλογες χιλιοειπωμένες προθέσεις που παραμένουν στα χαρτιά (πάταξη φοροδιαφυγής, αύξηση παραγωγικότητας στις ΔΕΚΟ κ.λπ.) και με μέτρα για το 2011 που «θα εξειδικευτούν αργότερα». Καμία προσπάθεια της κυβέρνησης να επαναπροσδιορίσει τα όρια και τον ρόλο του κράτους, καμία προσπάθεια να ανασυγκροτήσει την δημόσια διοίκηση περιορίζοντας συγχρόνως τους υπαλλήλους της, καμία προσπάθεια να αφαιρέσει από το σπάταλο και αναποτελεσματικό κράτος δραστηριότητες που ο ιδιωτικός τομέας αποδεδειγμένα μπορεί να φέρει σε πέρας καλύτερα και φθηνότερα (διοίκηση νοσοκομείων, διαχείριση σκουπιδιών, συλλογή φόρων). Όπως γράφει ο Στέφανος Μάνος: «Κάντε τον λογαριασμό: Η μισθολογική δαπάνη είναι 2 με 3 φορές υψηλότερη από ό,τι στον ιδιωτικό τομέα και πληρώνονται δύο φορές περισσότεροι από ό,τι χρειάζονται. Οι πολίτες λοιπόν του ιδιωτικού τομέα πληρώνουν 4 έως 6 φορές περισσότερα από όσα θα έπρεπε. Είναι ηθικό; είναι δίκαιο; είναι αποτελεσματικό; [...] η συνολική περιττή δαπάνη που βαρύνει τους πολλούς και ωφελεί λίγους υπερβαίνει τα 10 δισ.

ευρώ ετησίως.» (Εστία, 4.4.2011). Όμως η κυβέρνηση αποφεύγει τις αποφασιστικές παρεμβάσεις και παραμένει αδιόρθωτα προσηλωμένη στα συμφέροντα του κομματικού-συνδικαλιστικού κατεστημένου.

Η αντιμετώπιση του Μνημονίου σαν κάτι βλαβερό που μας επεβλήθη από την τρόικα είναι πέρα για πέρα λανθασμένη. Το πρόβλημα δεν είναι το περιεχόμενο του Μνημονίου, είναι η μη εφαρμογή του. Αν η προσπάθεια σταθεροποίησης και ανασύνταξης της οικονομίας αποτύχει, η Ελλάδα θα βρεθεί αντιμέτωπη με βέβαιη χρεοκοπία και τελικά ίσως και έξοδο από την Ευρωζώνη. Για να βγει η χώρα από την κηδεμονία του Μνημονίου θα πρέπει οι κυβερνώντες να εγκαταλείψουν τους ουτοπικούς οραματισμούς σοσιαλιστικής έμπνευσης (μετατάξεις και όχι απολύσεις, αξιοποίηση και όχι εκποίηση δημόσιας περιουσίας, «κρατικός πυλώνας» στις τράπεζες) και τις δηλώσεις ότι το Μνημόνιο δεν τους εκφράζει, και να τολμήσουν μέτρα ακόμη και πέρα από το Μνημόνιο. Θα έστελναν έτσι ένα ηχηρό μήνυμα τόσο προς τις αγορές όσο και προς τους εταίρους μας στην ΕΕ ότι κάνουν τα αδύνατα δυνατά για να σώσουν τη χώρα από τη χρεοκοπία.